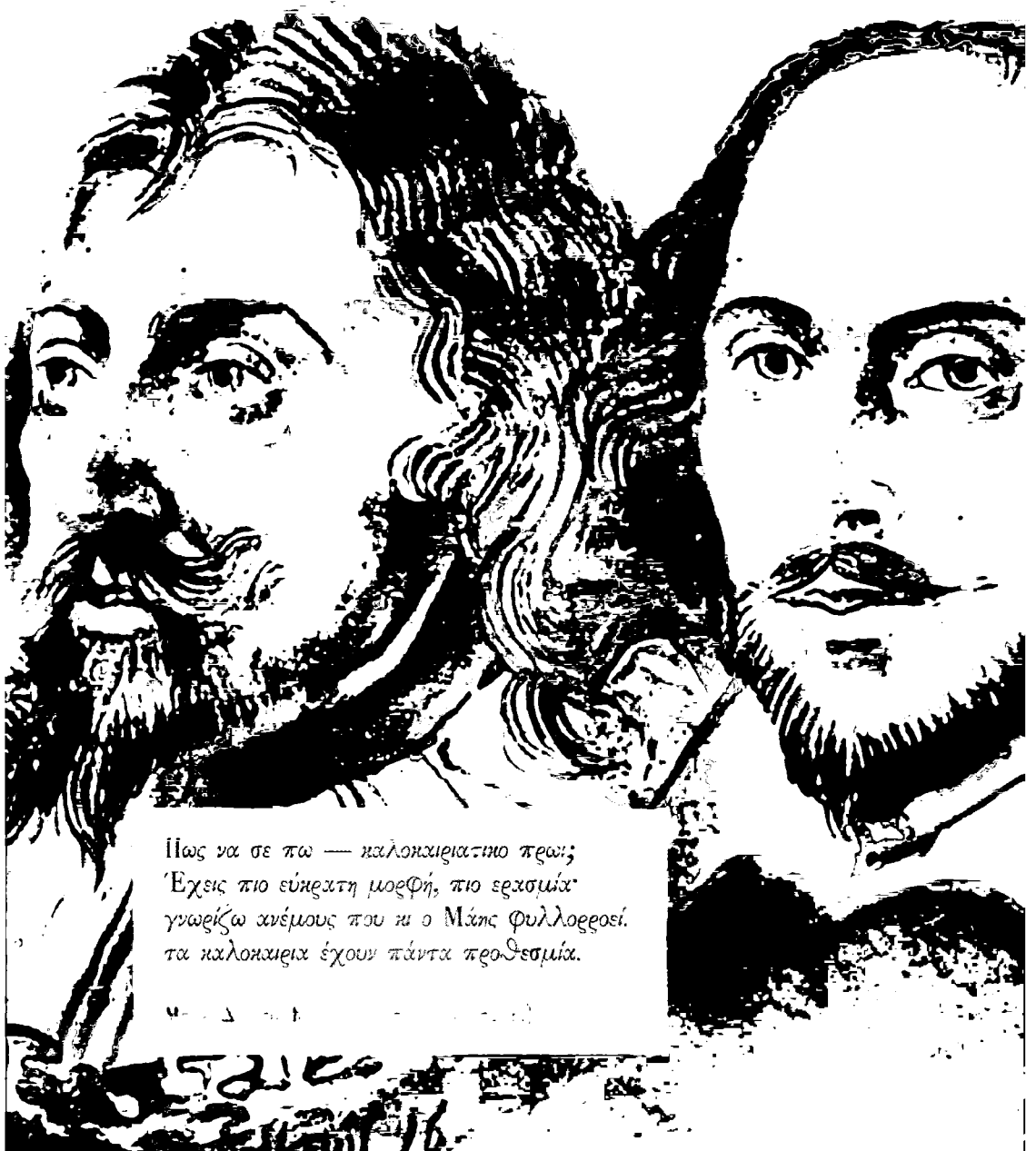

παρέμβαση

πνευματική επιθεώρηση της κοζάνης
τεύχος 180 - 181,
απρίλιος - αύγουστος 2016

Πως να σε πω — καλοκαιριατο πρωι;
Έχεις πιο εύκρατη μοσφή, πιο ερσιμιά
γνωρίζω ανέμους που κι ο Μάης φυλλορροεί.
τα καλοκαιρια έχουν πάντα προ-θεσμιά.

Μ - Δ - 16

52150
16

Γιώργος Αράγης

Η ποίηση του Τάσου Κανάτση *

Τήν ποίηση του Τάσου Κανάτση τήν έχω παρακολουθήσει από τήν πρώτη της δημόσια εμφάνιση ως τήν τελευταία. Τό χρονικό τής σχέσης μου μαζί της θά σās διηγηθώ τώρα μέ κάθε συντομία και ειλικρίνεια, παρουσιάζοντας έτσι τά έξελικτικά της στάδια, τόσο ως μορφή, όσο και ως περιεχόμενο.

Λοιπόν. Δεκέμβρης του 1981. Κάποιος χτύπησε τήν πόρτα του ιατρείου μου και πέρασε μέσα. Ήταν ένας νέος άντρας γύρω στα 26 μέ 28 χρόνια. Λεπτός, ψηλός, μέ όστεώδες, κάπως στενόμακρο και ανέκφραστο πρόσωπο. Είπε ξερά ξερά πώς ήθελε νά μου δώσει μία δική του ποιητική συλλογή. Τήν άφησε κι έφυγε. Αργότερα κοίταξα κάποια στιγμή τό έξώφυλλο του βιβλίου που είχε τίτλο *Πολιορκία*. Άλλο ένα θύμα, σκέφτηκα, τής τέχνης και μάλιστα διπλό θύμα μία κι εδώ στήν έπαρξία δύσκολα γλιτώνει κανείς από τόν μινώταυρο του έπαρχιωτισμού. Είχα έπιστρέψει πρόσφατα στα Γιάννινα μετά από μία είκοσαετή περίπου άπουσία. Από προσωπική πείρα ήξερα πολύ καλά τί θά πεί έπαρχιακός μινώταυρος. Θά πεί έλλειψη προϋποθέσεων για τήν καλλιέργεια του καθενός και βέβαια των ανθρώπων των γραμμάτων. Θά πεί έλλειψη βιβλιοθήκης στο σπίτι σου και στα σπίτια φίλων σου. Θά πεί έλλειψη ανθρώπων μέ τίς ίδιες άνησυχίες. Θά πεί νά άπουσιάζεις από τό γίνεσθαι τής πνευματικής και καλλιτεχνικής ζωής του κέντρου. Νά άπουσιάζεις από έκδηλώσεις, συναντήσεις, συζητήσεις, άναγνώσεις, παρέες κ.λπ. Νά μήν ενημερώνεσαι έγκαίρα διά ζώσης και νά μή συγχρονίζεσαι μέ τους προβληματισμούς και τίς τάσεις των συνομηλικών σου. Μέ δυό λόγια, νά βρίσκεσαι έξω από τόν στίβο των πνευματικών και καλλιτεχνικών ζυμώσεων. Ίδιως κατά τήν κρίσιμη περίοδο από τά δέκα ως τά τριάντα χρόνια τής ζωής σου. Έτσι θεωρούσα πώς τά έπαρχιακά τάλαντα είναι χαμένα από χέρι, πράγμα που σε μεγάλο βαθμό ισχύει πάντα.

"Εριξα μία ματιά στα κείμενα τής Πολιορκίας. Μά βέβαια, ρητορικός τόνος, άφηρημένες έννοιες, μεγάλα θέματα, ήχηρές λέξεις του συρμού, γενικές ιδέες για τή ζωή και τά κοινωνικά φαινόμενα, έξωστρέφεια... Ό,τι χειρότερο νά είναι κάποιος κοντά στα τριάντα χρόνια και νά γράφει τέτοιους στίχους. Τό θετικό σημάδι ήταν ότι τά κείμενα, συνοδεύονταν, από μία κάποια συναισθηματική υπόκρουση. Μέ τή διαφορά ότι αυτό τό στοιχείο δέν έσωζε τήν κατάσταση.

Μετά από τέσσερα χρόνια, τό καλοκαίρι του 1985, τό ίδιο άτομο μέ τόν ίδιο ανέκφραστο τρόπο, έφερε μία δεύτερη ποιητική συλλογή. Επιγραφόταν *Ρυμουλκό*. Υπήρχε καμία διαφορά από τήν πρώτη συλλογή; Υπήρχε, μέ τήν έννοια ότι κάτι άρχισε νά αλλάζει. Ό ρητορικός τόνος είχε κάπως χαμηλώσει, τά μεγάλα θέματα είχαν υποχωρήσει, επίσης οι άφηρημένες έννοιες κι οι ήχηρές λέξεις, καθώς και οι γενικές ιδέες για τή ζωή και τά κοινωνικά φαινόμενα. Ένώ ή συναισθηματική υπόκρουση ήταν περισσότερο αισθητή. Θά μπορούσε νά πεί κανείς πώς αυτός που μιλούσε μέσα από τά κείμενα του βιβλίου είχε άρχισι νά στρέφεται προς τά έξω του ή, άλλως, ότι βρισκόταν σε αναζήτηση του έαυτού του.

* Κείμενο όμιλίας που έκφωνήθηκε στην έκδήλωση που όργάνωσε τό Πνευματικό Κέντρο Ίωαννίνων για τόν ποιητή στις 13 Οκτωβρίου του 2014.

Ταυτόχρονα διακρινόταν ή μαθητεία του σέ ποιητές, όπως ό Κ. Καρυωτάκης καί ό Μ. Σαχτούρης.

Τόν Μάη τοῦ 1990, ή ιστορία ἐπαναλήφθηκε. Ὁ Κανάτσης, περί αὐτοῦ πρόκειται, ἦρθε στό ἰατρεῖο καί ἄφησε, χωρίς δεῦτερη κουβέντα, μιά ἀκόμα ποιητική συλλογή. Αὐτή, ή τρίτη συλλογή, λεγόταν *Κρόσσια*. Ἦταν διαφορετική ἀπό τή δεῦτερη; Ἦταν διαφορετική μόνο ἀπό τήν ἀποψη ὅτι ἦταν πιο προχωρημένη ἀπό τή δεῦτερη, ἀλλά πρὸς τήν ἴδια κατεύθυνση μ' ἐκείνη: χαμηλότερος τόνος, πιο στρωμένος λόγος, κάποια ἴχνη προσωπικῆς φωνῆς. Ἐνῶ γινόταν αἰσθητό πλέον ἓνα θεματικό ἀνοιγμα πρὸς τόν παραδοσιακό κόσμο τῆς ὑπαιθρου. Αἰσθητή ἦταν ἐπίσης ή ἀσκηση τοῦ ποιητῆ πάνω στή στιχουργική δεξιότητα. Ταυτόχρονα καί μεγαλύτερο εὔρος μαθητείας σέ ποιητές (Κ. Καρυωτάκης, Γ. Σεφέρης, Δ. Σολωμός, Κ. Μποντλαίρ). Λές καί ἐτοιμαζόταν γιά τό ἀποφασιστικό ἄλμα, κάτι πού ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπιβεβαιώθηκε.

Τό 1992 ἔχουμε τήν τέταρτη ποιητική συλλογή πού ἐπιγράφεται *Νευραλγία τριδύμου*. Αντιγράφω κατὰ λέξη αὐτά πού σημείωσα, στήν προτελευταία λευκή σελίδα τοῦ βιβλίου, μόλις τή διάβασα. «Ἐδῶ», ἔγραφα, «γίνεται ἓνα μικρό “θαῦμα”. “Ἀστραψε φῶς καί γνώρισε ὁ νιός τόν ἑαυτό του”.¹ Ἡ ρητορεία εἶναι πιά παρελθόν, τό ἴδιο τά μεγάλα κοινότητα ζητήματα τοῦ κόσμου. Ὁ λόγος προσγειώνεται στήν καθημερινότητα τοῦ ποιητικοῦ ἐγῶ. Καί δευλά δευλά προβάλλει ἓνα πρόσωπο. Μαζί ἀρχίζουν νά ξεχωρίζουν τά χαρακτηριστικά μᾶς ξεχωριστῆς φωνῆς. Ὁ ποιητής, μετὰ ἀπό πολλή προσπάθεια ἀναζήτησης, ἔχει μπεῖ στήν προσωπική του “τῶν ιδεῶν τήν πόλι”: ἔχει βρεῖ ὡς ποιητής τόν ἑαυτό του.» Αὐτά ἔγραψα στήν πῶς πρώτη ἐντύπωση. Ἡ *Νευραλγία τριδύμου* ἀποτελεῖ σταθμό τόνε ἰστορίας τοῦ Κανάτση. Γιατί χαρακτηρίζεται ἀπό τρία βασικά, βασικότερα, ἐπιτεύγματα. Τό πρῶτο εἶναι ὅτι ἔχει βρεῖ πιά τόν ἑαυτό του ἢ, ἀλλιῶς, τήν ταυτότητά του. Τό δεῦτερο εἶναι ὅτι ἔχει ἀνακαλύψει τόν κόσμο του. Καί τό τρίτο εἶναι ὅτι ἔχει λύσει σέ μεγάλο βαθμό τό ἐκφραστικό καί στιχουργικό του πρόβλημα.

Λίγα λόγια γιά τό καθένα ἀπό αὐτά. Πῶς βρίσκει κανεῖς τόν ἑαυτό του, νά πῶ δέν ξέρω. Πάντως λίγοι τόν βρίσκουν. Κάθε χρόνο κυκλοφοροῦν στή χώρα μας ἑκατοντάδες ποιητικές συλλογές. Ὅμως ἐλάχιστοι ἀπό αὐτούς πού τίς γράφουν ἔχουν βρεῖ τόν ἑαυτό τους. Ἐχουν δηλαδή ἀναγνωρίσιμη ποιητική ταυτότητα. Σκεφτεῖτε ὅτι ἀπό κάθε ποιητική γενιά ξελαγαρίζουν τελικά 5-6 ὀνόματα, ἐνῶ στό ἴδιο διάστημα ἔγραψαν, δημοσίεψαν καί ἔδρασαν πάνω ἀπό ἑκατό συνομήλικα ἄτομα. Ἀλλά τί θά πεῖ βρίσκω τόν ἑαυτό μου; Ἀρχικά θά πεῖ ὅτι τό ἄτομο ἔχει ἀπαλλαχτεῖ ἢ ἔχει ξεπεράσει τίς ἐπιδράσεις, τίς διάφορες συμβατικές ἢ μή ιδέες καί γενικότερα ἔχει ἀφήσει πίσω του τόν ἀλλοτριωμένο ἑαυτό του. Ἐπειτα ὅτι, βυθοσκοπώντας τήν ὑπαρξή του, ἔχει φτάσει νά καταδυθεῖ στό βαθύ εἶναι του, στήν ἐπικράτεια τοῦ ἄλογου. Ἐκεῖ πού δροῦν τά ἔνστικτα, οἱ παρορμήσεις, οἱ ἐπιθυμίες, ὁ ἔρωτας, οἱ σκοτεινές δυνάμεις πού καθορίζουν τόν χαρακτήρα μας. Πῶς γίνεται αὐτή ή κατάδυση σῶ βαθύ ἐγῶ; Ὅρισμένοι φιλόσοφοι, ἰδίως αὐτοῖ τῆς ὑπόστασης, ἔχουν μιλήσει γι' αὐτή τήν πορεία, ὅμως πρόκειται γιά θεωρητική μελέτη τοῦ φαινομένου, ή ὅποια δέν μᾶς βοηθεῖ νά καταλάβουμε πῶς συμβαίνει κάθε φορά στήν πράξη. Στήν ποιηση εἶναι γνωστό ὅτι βρίσκει κανεῖς τόν δρόμο του μόνοις του, ψάχνοντας στά τυφλά. Γνωστή μέθοσος δέν ὑπάρ-

¹ Στίχος ἀπό τήν τελευταία ποιητική σύνθεση τοῦ Σολωμοῦ Ὁ Πόρφυρας.

χει ή, όπως τό είπε ό Σεφέρης, «Δέν ύπάρχει βασιλικός δρόμος [...], πού νά όδηγεί στην ποίηση». Απλώς αναγνωρίζουμε έκ τών ύστέρων τό άποτέλεσμα. Νά διευκρινίσω ότι γίνεται κανείς έρευνητής του έαυτου του από ένστικτώδικη παρόρμηση και όχι από λογική έφεση. Άς ειπωθεί άκόμα ότι ή βαθεία όντότητα του καθενός είναι πάντοτε κάτι ιδιαίτερο, μοναδικό και πρωτότυπο. Τά ποιήματα από τή *Νευραλγία τριδύμου* δείχνουν ότι ό ποιητής βγήκε σώς από τόν μινωταυρικό λαβύρινθο τής έπαρχίας. Πόσο στοιχήσε αυτό, πόσο διάβασμα, πόση προσπάθεια, πόσο προβληματισμό, πόσα ξενύχτια άγωνίας, πόσα γράψε-σβήσε, πόσες άπογοητεύσεις, πόσα τσιγάρα και καφέδες, δέν τό ξέρουμε. Έμεις γνωρίζουμε μόνο τό ποιητικό αποτέλεσμα αυτής τής έσωτερικής, τής τόσο βασανιστικής αλλά και συναρπαστικής, περιπέτειας.

Τό δεύτερο επίτευγμα είναι, όπως είπα νωρίτερα, ότι ό ποιητής έχει ανακαλύψει τόν κόσμο του ή, άν θέλετε τό ποιητικό άντικείμενό του. Είναι ό κόσμος τής ύπαιθρου πού φθίνει και χάνεται. Έρημώνουν τά χωριά, αλλά μαζί χάνεται και μιá όλόκληρη παράδοση. Παράδοση γλωσσική, ποιητική, μουσική, ζωγραφική, ύφαντική, γαστρονομική, παράδοση μιās όρισμένης στάσης άπέναντι στό φαινόμενο τής ζωής και παράδοση ενός όρισμένου ήθους. Παράδοση προαιώνια και στέρεη. Πολλά ποιήματα τής συλλογής άποτελούν έλεγείες για τίς παραδοσιακές άξίες πού χάνονται χωρίς άντισταθμιστικά ίσοδύναμα. Θά έπανελάθω σ' αυτό τό θέμα. Τό άλλο, τό τρίτο, επίτευγμα πού βλέπουμε στη *Νευραλγία τριδύμου* άφορά τή λύση του έκφραστικού προβλήματος. Τώρα ό λόγος του ποιητή έχει βρει σέ μεγάλο βαθμό τόν ρυθμό του και τήν έπαφή του μέ τά πράγματα. "Ένας λόγος χαμηλότονος, άρκετά λιτός και σχεδόν κουβεντιαστός, σέ έλεύθερο στίχο. Θά τό δοϋμε αυτό στην πράξη από τά ποιήματα πού θά διαβαστούν στη συνέχεια». Μάλιστα είναι ώρα ν' άκούσουμε δύο ποιήματα από τή *Νευραλγία τριδύμου*. Τό πρώτο ονομάζεται «Τά ταξίδια μου» και τό δεύτερο έπιγράφεται «Ρωγμές στό τοπίο».

Τά ταξίδια μου

Κι αυτό τό καλοκαίρι άφησα στην άμμουδιά
τά ίχνη ενός ταξιδιού μου
μέ τήν ψυχή μου νά ρουφά τήν αύρα του νότου
και μέ τή γεύση τής άρμόρας και τής πίκρας
στά χείλη μου, για τήν καινούργια άναβολή

Ξανά σχεδιάζοντας μέ βρήκε τό φθινόπωρο
και τά πρώτα ρίγη μέ γύρισαν πίσω
στην άπανεμιά μιās ήσυχης κόχης
στό ήμερο τής όστριας χάδι

μήπως καταλαγιάσει τή λαχτάρα του ταξιδιού
ή χειμωνιά
ήμερώνοντας τους άγριους πόθους μου
στό καταφύγιο τών φιλιών
και μιās πρόσκαιρης άγάπης
καθώς στη μνήμη μου
θά σφυρίζουν δαιμονισμένα μποροϋδες
άπό ταξίδια πού έτοιμάσα χρόνια

στόν ταρσανά τῆς ψυχῆς μου
"Ὅπως εἶδατε ἐδῶ εἶχαμε λόγο εἰς ἑαυτόν ἢ, ἀλλιῶς, λόγο ἐκ βαθέων.
Εἶναι σάν κάποιος νά τά λέει στόν ἑαυτό του, μά ὄχι ἀκριβῶς κάποιος,
ἀλλά τό ἴδιο τό ἐνδόμυχο εἶναι του.

Ρωγμές στό τοπίο

Τά σπίτια πού χτίσαμε
πέτρα τήν πέτρα
κατάκλειστα
κι οὔτε ἓνα χέρι
ν' ἀνοίξει τήν πόρτα
Στίς γρέντες κοιμοῦνται
τά παλιά ὄνειρά μας
στό κατώφλι οἱ μνημες
ἀντιπαλεύουν σκοτᾶδια

Ἀπ' τ' ἀνοιχτό παραθύρι
πεταρίζουν οἱ πόθοι
πού μᾶς παίδευαν τόσο
Ποῦ καπνός ἀναθρώσκων;
Πέτρα στήν πέτρα ὁ καημός
ρῆμαξε τό παλιό μας σπίτι.

Μέ τό δεύτερο ποίημα, ἄν καί ὁ λόγος παραμένει προσωπικός, ἔχουμε ταυτόχρονα ἀναφορά στό θέμα τῆς παραδοσιακῆς ζωῆς πού χάθηκε ἢ χάνεται. Ἡ ἔκδοση τῆς *Νευραλγίας τριδύμου* (ὁ τίτλος, φαντάζομαι, παραπέμπει στόν ἐπώδυνο ποιητικό τοκετό ἢ στήν ἐσωτερική περιπέτεια πρὸς τό ποιητικό φτάσιμο), στάθηκε τό κίνητρο νά ἀναλάβω μιὰ ἐκδήλωση γιά τόν Κανάτση. Ἔτσι στίς 3 Δεκεμβρίου τοῦ 1994, στό Θεατρικό Ἐργαστήρι τοῦ Γιώργου Νάκου, παρουσίασα τόν ποιητή καί τό ἔργο του. Στό τέλος ἔγινε συζήτηση μέ τό κοινό, ὅπου καί ὁ ποιητής ἀπάντησε σέ ἐρωτήσεις. Τό καλοκαίρι τοῦ 1997 κυκλοφόρησε ἡ πέμπτη ποιητική συλλογή μέ ὄνομα *Ληλασίες*. Ἦταν ἡ ἐπιβεβαίωση τῶν προηγούμενων κατακτήσεων κι ἴσως κάτι περισσότερο ἀπό τήν πλευρά τῆς προσοδευτικῆς ἐμπειρίας. Ὡς ἐδῶ παράλειψα νά ἀναφέρω δυό στοιχεῖα πού ἐνδημοῦν, ἄν μπορῶ νά τό πῶ ἔτσι, στήν ποίηση τοῦ Κανάτση. Ἐννοῶ τά στοιχεῖα τῆς στέρησης καί τῆς μοναξιάς. Τά εἶδαμε νωρίτερα στό ποίημα «Τά ταξίδια μου». Στέρηση, καθὼς εἶναι εὐνόητο, ἀπό γενικότερες καί ἐιδικότερες προϋποθέσεις, ἀνάμεσα στίς ὁποῖες εἶναι κι αὐτές στίς ὁποῖες ἀναφέρθηκα χοντρικά στήν ἀρχή, μορφές στέρησης λόγω ἐπαρχίας. Ἐνῶ ἀλληλένδετη, ὡς παρεπόμενο τῆς στέρησης, εἶναι ἡ αἴσθησις τῆς μοναξιάς. Στή συλλογή *Ληλασίες* αὐτά τά δυό στοιχεῖα τά διακρίνει κανεὶς χωρὶς ἰδιαίτερη προσπάθεια, ἀρκεῖ νά διαβάσει ποιήματα ὅπως π.χ. «Τό σπίτι μας», «Ἀντικατοπτρισμοί», «Νά κινήσει ὁ καιρός», κ.ἄ. Μέ τήν εὐκαιρία ἄς ἀκούσουμε τώρα τό τελευταῖο.

Νά κινήσει ὁ καιρός

Ἄ, νά κινήσει ὁ καιρός
κι οἱ φωνές νά γίνουν δρόμοι
καί τῶν στιγμῶν τό μετέωρο
μονομιᾶς
τῆς πλέριας βεβαιότητας

επανάληψη νά γίνει

*Έτσι αίφνίδια
νά υποσταλεί ό Θάνατος
στόν άμέριμνο συλλαβισμό
τοῦ νεροῦ καί τοῦ ἡλιου*

*κι ό χρόνος άκίνητος
τῆς εὐδίας τό άπλετο φῶς
νά θωπεύσει*

Ἡ συλλογή *Ληλασίες* στάθηκε τό κίνητρο γιά μιá άκόμα όμιλία γιά τόν ποιητή. Έγινε στίς 18 Δεκεμβρίου τῆς ἴδιας χρονιάς πού δόθηκε, στίς Μορφές, τό έντευκτήριο πού διατηροῦσε τότε ἡ Μαρία Λάζου. Στό τέλος ό ποιητής διάβασε ποιήματά του καί στή συζήτηση πού άκολούθησε άπάντησε σέ έρωτήσεις. Λίγο άργότερα έστειλα μιá κριτική γιά τήν ποίηση τοῦ Κανάτση στήν έφημερίδα *Καθημερινή*, πού δημοσιεύτηκε στίς 19 τοῦ Μάη τοῦ 1998, στήν καθιερωμένη φιλολογική σελίδα τῆς Τρίτης. Νά μην ξεχάσω νά πῶ ότι ἡ ντόπια έφημερίδα *Ἡπειρωτικός Αγών*, άναφέρθηκε μέ λεπτομέρειες στίς όμιλίες γιά τόν Κανάτση, τόσο στό Θ.Ε., όσο καί στίς Μορφές.

Τό καλοκαίρι τοῦ 2000 έκδόθηκε ἡ έκτη συλλογή τοῦ ποιητῆ μέ τίτλο *Ἡ χλεύη τοῦ χρόνου*. Μ' αὐτή ό Κανάτσης άποδίνει φόρο τιμῆς στό δημοτικό τραγούδι. Ἡ σχέση τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ μέ τή συγκεκριμένη ποίηση εἶχε διαφανεῖ από τά προηγούμενα βιβλία. Όμως τώρα έχουμε σαφεῖς άπηχήσεις από τή στιχουργική τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, ὅπως π.χ. στήν άκόλουθη στροφή από τό ποίημα «Μαλαματένιος άργαλειός».

Μαλαματένιος άργαλειός

μ' έλεφαντένιο χτένι

κι ἡ σαϊτιά στράτα θολή

σ' άδειο πανί πού ύφαίνει

Ἡ, ἡ έπόμενη στροφή από τό ποίημα «Έτσι νά σέ θυμάμαι»

Κορμάκι γιασεμί

στό παραθύρι τῆς δροσιάς

νά σέ θυμάμαι πυρετό

νά σέ φωνάζω άγάπη

Κατά ένα μέρος τῆς συλλογῆς έχουμε πάντρεμα τῆς μοντερνιστικῆς ποιητικῆς αντίληψης μέ τό δημοτικό τραγούδι, παραπλήσια μέ εκείνη τοῦ Νίκου Γκάτσου, πού ζευγάρωσε τή δημοτική ποίηση μέ τόν υπερρεαλισμό. Αὐτή ἡ συλλογή, παρόλες τίς άρετές της, δέν σημειώνει πρόοδο. Καί μάλλον ύστερεῖ έναντι τῶν δύο προηγούμενων. Θάλεγε κανεῖς πώς κάπως βιάστηκε ό ποιητής νά δώσει στή δημοσιότητα αὐτά τά κείμενα.

Όμως μέ τήν έπόμενη έκδοση τῆς συλλογῆς *Τά μέσα δάκρυα*, τό 2004, έπανερχόμεστε στό επίπεδο τῶν προηγούμενων θετικῶν πραγματώσεων. Αὐτῶν πού γνωρίσαμε στή *Νευραλγία τριδύμου* καί στίς *Ληλασίες*. Όπου επικρατεῖ ἡ χαμηλόφωνη άναφορά στά πράγματα, ἡ έκβαθέων έκφραση τῆς στέρησης καί τῆς μοναξιάς κι ό έλεγειακός τόνος γιά τήν χαμένη παράδοση τῆς υπαίθρου. Γιά τά *Μέσα δάκρυα* ἔγραψα μιá κριτική πού δημοσιεύτηκε στίς 10 Ἰουλίου τοῦ 2004 στήν κυριακάτικη *Αύγή*. Από τά περιεχόμενα τῆς συλλογῆς αὐτῆς θ' άκούσουμε τώρα

δυσό ποιήματα. Πρώτα αυτό που επιγράφεται «Η επιστροφή» κι έπειτα τό «Σάν αναλφάβητο πρωτάκι»

Η επιστροφή

*Γυρίζω ξανά στό ρημαγμένο σπίτι
ντυμένος τή φλόγα μιᾶς ἀσίγαστης φωτιᾶς*

*Ἄγγελοι σωπῆς μοιράζουν γλυκόμηλα
στους καλεσμένους*

*καί καθῶς γύρω ἡ ἀνοιξη
προσφέρει ἀντίδωρα
ἀπό πασχαλιές κι ἀσβέστη
κατεβαίνω στό βαθύ ὑπόγειό του
ὅπου ἡ μάνα μου στὸν ἄραχλο ἄργαλειό της
σαῖτεύει τίς μέρες τῆς θλίψης
μέ τραγούδια τῆς ξενιτιᾶς*

*κι ὁ πάππος μέ ρακί καί λουκούμι
κερνάει μέ χαιρετίσματα
ἀπὸ τὸν ἄλλο κόσμο
τὸ σκοτεινὸ
τὸ μακρινὸ
καί τὸν κεκοιμημένο*

Ὅπως καταλαβαίνετε ὅλο τό ποίημα εἶναι μιὰ ὑποθετική επίσκεψη στὸν κόσμο τοῦ παρελθόντος. Τό ποιητικὸ ὑποκείμενο «Γυρίζω ξανά στό ρημαγμένο σπίτι». Ξανά, γιατί, καθῶς φαίνεται, ἔχει γυρίσει πολλές φορές. Γιατί ἔχει μιὰ «ἀσίγαστη» ἔγνοια γι' αὐτό τό σπίτι, γιὰ τους ἐνοίκους του, γιὰ ὃ,τι γενικότερο ἀντιπροσωπεύει μέσα του. Δὲν πρόκειται βέβαια γιὰ ἕνα ὀποιοδήποτε παρελθόν, ἀλλὰ γιὰ τό παρελθόν τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ. Ἐδῶ θὰ ἤθελα νά τονίσω τό προσωπικὸ αἶσθημα μέσα ἀπὸ ὅποιο μᾶς δίνεται αὐτός ὁ γυρισμός. Τόσο λιτά, τόσο πυκνά, μέ τόσο συγκρατημένη συγκίνηση, χωρὶς κανένα ἐπιφώνημα. Ἔτσι πού περισσότερο ὑποβάλλει παρά διηγείται. Πράγματι, ἂν προσέξουμε, κάθε λέξη ὑποβάλλει κάτι περισσότερο ἀπὸ αὐτό πού ρητὰ λέει, ὥστε τελικὰ νά ἔχουμε ἕνα ἀτμοσφαιρικό κείμενο.

Σάν αναλφάβητο πρωτάκι

*Ὅταν ὅλα θὰ ἔχουν σιγήσει
κι ἡ νύχτα θὰ ἔχει πολὺ προχωρήσει
στοὺς κήπους βγές καί περπάτησε
πὲς πᾶς τίποτα ποτὲ δὲν τελειώνει*

*πὼς ὅλα εἶν' ἐκεῖ γύρω σου
πρωτόπλαστα κι ἀνερμήνευτα
αὐτὰ πού πέρασαν
κι αὐτὰ πού θὰ ῥθουν
σᾶν ἕνα θρόισμα τῶν φύλλων τῆς νύχτας
σᾶν μιὰ νέα φωνή
πού ἀνταμώνει τίς ἄλλες
σ' ἕνα δοξαστικὸ τοῦ χάους*

*Πές πώς ἔχει ἡ νύχτα τοὺς δρόμους της
πού θά σέ γυρίσουν πολύπειρο
στήν ἴδια κόχη πού σέ λίκνισε
μέ τό ἴδιο φῶς νά λούσεις τό κορμί σου
τήν ἴδια ἀσίγαστη ροή τοῦ αἵματός σου
νά ντυθεῖς*

*καί θγές στή μέρα πού ὑπόσχεται
σάν ἀναλάβητο πρωτάκι
σ' ἄγραφο τετράδιο μπροστά*

Ἡ τελευταία γιά τήν ὥρα -γιά τήν ὥρα, γιατί εἶναι πρὸς ἔκδοση μιὰ ἐπόμενη- ποιητική συλλογή τοῦ Κανάτση ἔχει τίτλο *Ψυχανθή καί μετέωρα* καί κυκλοφόρησε τό 2008. Δέν νομίζω πῶς μᾶς πάει μακρύτερα ἀπό τήν προηγούμενη δουλειά του. Καί σάν νά διαφαίνεται κάποια κόπωση ὅσον ἀφορᾷ τήν ἔμπνευσή του.

Πάντως, ὅπως καί νά 'χει, καθώς ὅλοι οἱ λογοτέχνες, κρίνεται κι ὁ Κανάτσης ἀπό τίς κορυφαῖες πραγματώσεις του. Ἀπό τό γεγονός ὅτι βγήκε ἀπό τό κλίμα τοῦ ἐπαρχιωτισμοῦ, ὅτι βρῆκε τή φωνή του, τό ἀντικείμενό του καί τόν τρόπο νά τό ἐκφράσει.² Θά ἤθελα ὁμως νά ἐπιμείνω περισσότερο στήν ὀπτική γωνία ἀπό τήν ὁποία μᾶς δίνει τό ἀντικείμενό του. "Ὅ,τι κι ἂν γράφει γιά τόν παραδοσιακό τρόπο ζωῆς πού χάνεται τό ζεῖ ὡς δικό του ὑποστασιακό πρόβλημα. Δέν κάνει ἀντικειμενική αὐτοψία τῶν πραγμάτων, δέν περιγράφει, δέν διαπιστώνει ἀπ' ἔξω, δέν κάνει φιλολογία. Τό παρελθόν πού ἐκφάζει ἀποτελεῖ πρῖν ἀπ' ὅλα δικό του βίωμα. Πέρα ἀπό τά ποιήματα πού ἀκούσατε ἤδη, ἔστω ὡς ἐλάχιστο δεῖγμα ὁ στίχος «μέ κυνηᾷ ἕνα ἄδειο σπίτι», ἀπό τό ποίημα «Ερινύες» τῆς συλλογῆς *Ληλασίες*, ἢ ὁ στίχος «συλλαβίζω τῶν πραγμάτων τό θάνατο», ἀπό τό ποίημα «Ἀντικατοπτρισμοί» τῆς ἴδιας συλλογῆς. Ὅπως βέβαια καί πάμπολλοι ἄλλοι στίχοι καί πολλά ἐπίσης πλήρη ποιήματα. Εἶπα ὅτι τό παρελθόν πού ἐκφράζει ἀποτελεῖ πρῖν ἀπ' ὅλα προσωπικό του βίωμα. Βίωμα, ἀπό τό ἕνα μέρος, νόστου γιά τίς εὐφρόσυνες μνημες του καί βίωμα, ἀπό τ' ἄλλο μέρος, ὀδύνης γιά ὅ,τι χάθηκε καί χάνεται. Βίωμα νόστου μᾶς ἔδωσε κι ὁ Κ. Κρυστάλλης κι ὁ Τ. Πορφύρης. Ὁ Κανάτσης τοὺς προϋποθέτει βέβαια, γενικότερα καί τοὺς δυό, ἀλλά ὁ νόστος τοὺς διαφέρει ἀπό τόν δικό του. Ἐκεῖνοι νοσταλγοῦν ἕναν κόσμον ὑπαρκτό, πού λόγω συνθηκῶν -ἔχουν ξενιτευτεῖ- δέν βρίσκονται κοντά του. Ὁ Κανάτσης νοσταλγεῖ καί ταυτόχρονα πονάει γιά κάτι πού χάθηκε. Κι αὐτό πού χάθηκε εἶναι κατεξοχήν οἱ παραδοσιακές ἀξίες πού δέν μεταστοιχειώθηκαν, δέν μεταβολίστηκαν, σέ παροντικές ἀστικές ἀξίες. Μέγα πρόβλημα τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους πού τό ἔθιξε πρῶτος ὁ Ἐμμανουήλ Ροῦῖδης τό 1877 χωρὶς νά γίνει κατανοητός. Ὅμως ὁ Ροῦῖδης τό ἔθιξε θεωρητικά, ὄχι ὡς ἀτομικό του βίωμα. Στά νεώτερα χρόνια κανένας ἄλλος ποιητής δέν τό εἶδε ὡς προσωπική του ὑπόθεση. Ἄν -κάνω μιὰ σκέψη-, ἂν οἱ παραδοσιακές ἀξίες τῆς υπαίθρου εἶχαν μετασηματιστεῖ σέ ἀντιστοιχες ἀστικές. Ἄν τό νέο κράτος, πού τόσο ἄκριτα βιάστηκε νά μιμηθεῖ τήν ἀστική Δύση, εἶχε μεριμνήσει νά ἀφομοιώσει πρῶτα τήν παραδοσιακή πολιτισμική, οἰκονομική καί ἠθική ἀντίληψη, θά εἶχαμε φτάσει στή σημερινή οἰκονομική καί ἠθική κρίση; Φυσικά δέν μπορεῖ κανεὶς νά προφτεῦει, ὁμως τό ἐρώτημα δέν τό θεωρῶ ἀθέμιτο.

² Νά μην ξεχνοῦμε ὅτι ἐπαρχιωτισμός μέ τήν ἔννοια τῆς ἀνεπαρκοῦς ἐνημέρωσης καί τῆς στενῆς ἀντίληψης δέν ὑπάρχει μόνο στήν ἐπαρχία, ἀλλά σέ ἀρκετό βαθμό καί στήν πρωτεύουσα.